

Målnummer:	T339-91	Avdelning:	
Domsnummer:	DT206-93		
Avgörandedatum:	1993-04-07		
Rubrik:	Enligt ett inbördes testamente skulle efterlevande make erhålla den andre makens kvarlåtenskap med full äganderätt. Den först avlidne makens arvingar ansågs inte ha någon rätt till den sist avlidne makens kvarlåtenskap enligt 3 kap 8 § AB. (Prejudikatfrågedispens.)		
Lagrum:	3 kap. 8 § ärvdabalken (1958:637)		
Rättsfall:	NJA 1950 s. 483		

REFERAT

H.Å. och R.Å., som var gifta med varandra, förordnade i inbördes testamente av d 24 juli 1978 "att den av oss som överlever den andre skall med full äganderätt erhålla all den avlidnes kvarlåtenskap". H.Å. avled d 17 sept 1984. Bouppteckning förrättades d 25 okt 1984 och upptog som dödsbodelägare makan R.Å. samt som efterarvingar H.Å:s systerdotter B.B. och ytterligare sex personer. Testamentet bevakades vid Sundsvalls TR d 15 okt 1984 och delgavs samtliga efterarvingar, vilka inte väckte talan om klander mot testamentet. R.Å. avled d 9 mars 1988 och efterlämnade som dödsbodelägare, enligt bouppteckningen, allmänna arvsfonden. Testamentet bevakades även efter R.Å:s död vid TR:n och delgavs efterarvingarna.

B.B. och övriga som efterarvingar angivna personer yrkade efter stämning å allmänna arvsfonden vid Sundsvalls TR att TR:n skulle förklara, att de hade bättre rätt till kvarlåtenskapen efter R.Å. än allmänna arvsfonden. Som grund för käromålet gjorde kärandena gällande i första hand att de i sin egenskap av efterarvingar till H.Å. jämlikt 3 kap 8 § ÄB var berättigade att arva all kvarlåtenskap efter R.Å. och i andra hand att det inbördes testamentet, med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst och efteråt, visade att det skulle stämma överens med makarna Å:s vilja att arvet skulle tillfalla H.Å:s arvingar.

Allmänna arvsfonden bestred käromålet. Fonden gjorde därvid gällande att regeln i 3 kap 8 § ÄB inte, när ifrågavarande testamente vunnit laga kraft, berättigade kärandena till arv efter R.Å. samt att omständigheterna inte visade att det skulle stämma överens med makarna Å:s yttersta vilja att arvet skulle tillfalla H.Å:s arvingar.

Kärandena anförde till utveckling av sin talan bl a: Enligt 3 kap 8 § ÄB är kärandena berättigade att arva all kvarlåtenskap efter R.Å.. Till stöd härför åberopas förutom lagrummets ordalydelse även 5 kap 1 § ÄB, som stadgar att om arvinge ej finns jämlikt ovan angivna bestämmelser så skall arvet tillfalla allmänna arvsfonden. - Vid upprättande av testamentet torde makarna Å inte ha haft någon annan avsikt än att den efterlevandes ekonomi skulle tryggas. Detta torde man kunna sluta sig till genom makarna Å:s uttalande vid upprättandet av testamentet att de ville "ordna för sig också". Makarna reflekterade nog inte heller över vad som kunde komma att ske med kvarlåtenskapen vid bådass död. H.Å. har efter upprättandet av testamentet till sin syster R.L. vid flera tillfällen uttalat att tanken var att hans egendom skulle ärvas av hans nära släktingar. För att allmänna arvsfonden skall kunna hävda

bättre rätt till kvarlåtenskapen torde det krävas utredning om att makarna Å avsett att göra sina släktingar arvlösa.

Allmänna arvsfonden anförde till utveckling av sitt bestridande: Makarna Å upprättade ett inbördes testamente utan förordnande om sekundosuccession. Testamentet bevakades efter såväl H.Å:s som R.Å:s död. Testamentet godkändes av kärandena med förbehåll att de i bouppteckningen efter H.Å. antecknades som efterarvingar, då de efter R.Å:s död skulle ansöka om att allmänna arvsfonden skulle avstå arvet till dem. Kammarkollegiet har avslagit denna ansökan. - Enligt kammarkollegiets mening syftar inte ordet "arvsberättigade" i 3 kap 8 § ÅB på alla sådana släktingar till den först avlidne maken som enligt arvsordningen i 2 kap samma lag skulle kunna vara arvsberättigade efter honom. Orden syftar i stället på sådana släktingar till den först avlidne maken som i det konkreta fallet är berättigade till efterarv enligt 3 kap 2 § samma lag. Genom det inbördes testamente utan sekundosuccession, som vunnit laga kraft, har H.Å:s arvingar uteslutits från arv. De kan därför inte bli arvsberättigade efter efterlevande makens död. Skulle bestämmelsen medge en sådan tolkning skulle det innebära att testationsfriheten beskurits genom den nya lagstiftningen, vilket inte kan ha varit lagstiftarens mening. - Enligt fast praxis innebär det inbördes testamente att den legala arvsordningen satts åsido och att vid den efterlevande makens död någon arvsrätt därför inte tillkommer den först avlidne makens arvingar. Det har inte kommit fram någon särskild omständighet som visar att det skulle stämma överens med makarna Å:s yttersta vilja att arvet trots testamentets klara ordalydelse skulle tillfalla H.Å:s arvingar. TR:n (lagmannen Hammar samt rådmännen Hasselberg och Pettersson) meddelade dom d 15 jan 1990. Efter redovisning av utsagor under förhör under sanningsförsäkran och vittnesförhör samt skriftlig bevisning anförde TR:n i sina domskäl: Stadgandet i 3 kap 8 § ÅB reglerar endast den situationen att den efterlevande maken genom arv förvärvat kvarlåtenskapen efter den först avlidne maken och har tillkommit för att - när testamente inte föreligger - utesluta allmänna arvsfondens rätt till arv om någon av makarna har arvsberättigade släktingar.

Enligt gällande rättstillämpning innebär ett inbördes testamente utan sekundosuccession, i vilket efterlevande maken tillagts kvarlåtenskapen med full äganderätt, att den legala arvsordningen satts åsido och att arvsrätt vid den efterlevandes död inte tillkommer den först avlidnes arvingar. Detta utesluter inte, om särskilda omständigheter föreligger i det enskilda fallet, att ett inbördes testamente av angivet innehåll ändå kan tolkas som att någon avvikelser från lagens regler om sekundosuccession inte avsetts. De uttalanden som makarna enligt - de avgivna utsagorna gjort vid upprättandet av testamentet och senare kan inte anses vara av sådan beskaffenhet att testamentet skall ges den mera begränsade innebörd som sist sagts. Vid angivna förhållanden är H.Å:s arvingar inte berättigade till någon andel i kvarlåtenskapen efter R.Å.. Käromålet skall därför ogillas.

Domslut. Käromålet ogillas.

B.B. och medparter fullföljde talan i HovR:n för Nedre Norrland och yrkade bifall till sin vid TR:n förda talan om bättre rätt till kvarlåtenskapen.

Allmänna arvsfonden bestred ändring.

HovR:n (hovrättsråden Berg, referent, och Ling samt t f hovrättsassessorerna Wahlgren och Goode) anförde i dom d 24 maj 1991, efter redovisning av förebragt bevisning, följande: HovR:n, som inte finner 3 kap 8 § ÅB tillämpligt i detta fall, anser i likhet med TR:n att rätten till kvarlåtenskapen skall avgöras med beaktande av det upprättade testamente. Vid detta förhållande och då utredningen i HovR:n inte ger stöd för att tillägga testamentet annan innebörd än TR:n antagit kan den förda talan om bättre rätt till kvarlåtenskapen inte vinna bifall.

Domslut. Hov R:n fastställer överklagade domen.

B.B. och medparter (ombud för samtliga advokaten A.L.) sökte revision och yrkade bifall till sin i HovR:n förda talan.

Allmänna arvsfonden bestred ändring.

HD meddelade d 18 maj 1992 prövningstillstånd i frågan huruvida revisionskärandena i egenskap av efterarvingar till H.Å. jämlikt 3 kap 8 § ÄB var berättigade att ärva all kvarlåtenskap efter R.Å.

samt i fråga om rättegångskostnaderna.

Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt förklarades vilande.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSekt Frostell, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom:

Domskaäl. Beslut om prövningstillstånd (prejudikatfrågedispens) innebär att HD nu har att pröva frågan om revisionskärandena med stöd av 3 kap 8 § ÄB har rätt att ärva all kvarlåtenskap efter R.Å. med utgångspunkt i att makarna Å:s inbördes testamente tillerkände efterlevande make full äganderätt till den först avlidne makens kvarlåtenskap.

Genom 1928 års arvslag infördes bestämmelser om makes arvsrätt, vilka senare utan några sakliga ändringar intogs i 3 kap ÄB. Det främsta kännetecknet för bestämmelserna om makes arvsrätt var att den efterlevande maken bara fick fri förfoganderätt till vad han eller hon ärvde efter sin make. Vissa av den först avlidne makens arvingar, efterarvingarna, hade rätt till del i kvarlåtenskapen efter den sist avlidne maken. Den efterlevande maken var förhindrad att genom testamente utesluta efterarvingarna från deras del i kvarlåtenskapen. Däremot stod det den först avlidne maken fritt att genom testamente utesluta dessa arvingar från rätt till del i kvarlåtenskapen efter honom eller henne. Det kunde t ex ske genom att makarna i inbördes testamente förordnade, att efterlevande make skulle erhålla den först avlidne makens kvarlåtenskap med full äganderätt. Ett sådant testamente medförde alltså att bestämmelserna i 3 kap ÄB om efterarv inte blev tillämpliga (se NJA 1950 s 483 samt Beckman - Höglund, Svensk familjerättspraxis, C V h 1).

I samband med 1987 års ändringar i 3 kap ÄB infördes bestämmelser om att även makars gemensamma bröstarvingar skulle få stå tillbaka för den efterlevande maken på så sätt att bröstarvingarna skulle få del i kvarlåtenskapen efter den sist avlidne maken som efterarvingar. Samtidigt infördes den nu omtvistade bestämmelsen i 8 § om att, för den händelse det vid den efterlevande makens död fanns arvsberättigade efter endast en av makarna, dessa arvingar skulle ärva allt. Bestämmelsen får sin praktiska betydelse i det fallet att den sist avlidne maken saknar arvingar. Den innebär att allmänna arvsfonden i en sådan situation inte får del i den sist avlidne makens kvarlåtenskap, vilket var fallet enligt tidigare gällande arvsrättsliga regler, utan får stå tillbaka för den först avlidnes arvsberättigade släktingar. I motiven har understrukits att den nya regeln gäller till förmån endast för de av den först avlidne makens släktingar som har efterarvsrätt (prop 1986/87:1 s 238). Den först avlidne makens arvingar i tredje arvsklassen har sålunda inte avsetts få arvsrätt till följd av 3 kap 8 §.

Genom att den omtvistade bestämmelsen placerats i 3 kap ÄB antyds att den, liksom bestämmelserna i övrigt i kapitlet, för sin tillämpning förutsätter att den inte satts ur spel genom testamente av den först avlidne maken. Det nyss angivna motivuttalandet talar också för det. Det är därvid att märka att om någon regel i kapitlet avsetts innefatta begränsningar av testationsfriheten för den först avlidne maken så har det uttryckligen angetts i lagtexten (se 3 kap 1 § 2 st). Någon sådan begränsning finns inte i lagtexten i 8 §.

Inbördes testamenten med full äganderätt har varit vanligt förekommande under mycket lång tid. Typiskt sett har med sådana testamenten avsetts att kvarlåtenskapen efter den först avlidne helt förs över till den efterlevande maken med rätt för denne att testamentera över den erhållna egendomen. Varken lagtext eller förarbeten antyder att man avsett att åstadkomma någon ändring i det hänseendet, så att efterarvingar skulle uteslutas från rätt till andel i den sist avlidne makens kvarlåtenskap bara om det direkt föreskrivs i eller på grund av särskilda omständigheter eljest följer av den först avlidne makens testamente.

Revisionskärandena har alltså inte rätt till efter arv enligt 3 kap 2 § ÄB. De kan därför inte heller med stöd av 8 § samma kapitel åberopa någon rätt till kvarlåtenskapen efter R.Å..

Det saknas skäl att meddela prövningstillstånd beträffande frågan om revisionskärandena kan ha sådan rätt till följd av att testamentet ges en annan innebörd än att egendomen skulle övergå med full äganderätt till efterlevande make.

Domslut.

- HD förklarar att revisionskärandena inte är berättigade att med stöd av 3 kap 8 § ÄB ärva någon kvarlåtenskap efter R.Å..

- Beträffande målet i övrigt finner HD ej skäl att meddela prövningstillstånd.

- HovR:ns dom skall stå fast.

HD (JustR:n Bengtsson, Magnusson, Lind, referent, Törnell och Nilsson) beslöt dom enligt betänkandet.

Sökord: Arvinge; Efterarvinge; Arvsrätt; Inbördes testamente; Arv; Testamente

Litteratur:
